

5(25)
2026

СУСПІЛЬСТВО ТА
НАЦІОНАЛЬНІ
ІНТЕРЕСИ

ISSN 3041-1572 Online

УДК 373.2:37.015.3:355.02(477)

[https://doi.org/10.52058/3041-1572-2026-5\(25\)-941-953](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2026-5(25)-941-953)

Сорочинська Оксана Андріївна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методик дошкільної й інклюзивної освіти, Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, <https://orcid.org/0000-0003-4823-1089>

ВИХОВАТЕЛЬ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОФЕСІЙНИХ ФУНКЦІЙ ТА ОСОБИСТІСНИХ РЕСУРСІВ

Анотація. Стаття присвячена проблемі сучасної освіти як повномасштабна війна змінила саму суть роботи вихователя закладу дошкільної освіти. У статті ця зміна розглядається не як окремі адаптації до нових умов, а як глибока якісна трансформація, що охопила одразу кілька вимірів педагогічної діяльності. У центрі уваги – те, як традиційні функції вихователя набули принципово нового змісту. На основі аналізу нормативно-правової бази, методичних рекомендацій МОН України та наукових досліджень розкрито зміни у змісті та характері педагогічної діяльності. Забезпечення безпеки перетворилося на антикризове управління в режимі реального часу; виховна робота дедалі більше включає елементи психологічної підтримки; педагогічне спілкування перетворюється на інструмент емоційної стабілізації дитини. Водночас виникають цілком нові функції – травма-інформована, координаційна, консультативна щодо сімей переміщених осіб, – які вже не є «додатком» до роботи, а її щоденним змістом.

Окрему увагу приділено психологічному здоров'ю педагогів: проаналізовано ризики професійного вигорання, визначено ключові особистісні ресурси – резильєнтність, стресостійкість, рефлексивність. Авторка спирається на актуальні дослідження, щоб показати масштаб проблеми вигорання та обґрунтувати, чому резильєнтність і стресостійкість – не індивідуальні риси характеру, а компетентності, формування яких потребує системного підходу. Розглядаються ресурси й механізми підтримки на різних рівнях: від закладу до держави.

У статті порушено питання готовності закладів вищої освіти до підготовки нового покоління педагогів, здатних працювати в умовах невизначеності. Авторка фіксує очевидний розрив між реальністю, з якою педагог стикається з першого дня роботи, і тим, що пропонують освітні програми. Обґрунтовано необхідність оновлення освітніх програм спеціальності А2

«Дошкільна освіта» з включенням модулів із кризової педагогіки, психологічної першої допомоги та цифрових компетентностей. Особливу роль при цьому відведено педагогічній практиці у діючих закладах дошкільної освіти як простору реального занурення в актуальні виклики.

Ключові слова: вихователь ЗДО; воєнний стан, трансформація професійних функцій, травма-інформований підхід, резильєнтність, стресостійкість, кризова педагогіка, підготовка майбутніх вихователів, психологічна підтримка.

Sorochynska Oksana Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Associate Professor of the Department of Theory and Methods of Preschool and Inclusive Education, Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, <https://orcid.org/0000-0003-4823-1089>

PRESCHOOL TEACHER IN MARTIAL ARTS CONDITIONS: TRANSFORMATION OF PROFESSIONAL FUNCTIONS AND PERSONAL RESOURCES

Abstract. The article is devoted to the problem of modern education how a full-scale war changed the very essence of the work of a preschool teacher. The article considers this change not as separate adaptations to new conditions, but as a deep qualitative transformation that covered several dimensions of pedagogical activity at once. The focus is on how the traditional functions of a teacher have acquired a fundamentally new meaning. Based on the analysis of the regulatory framework, methodological recommendations of the Ministry of Education and Science of Ukraine and scientific research, changes in the content and nature of pedagogical activity are revealed. Ensuring security has turned into anti-crisis management in real time; educational work increasingly includes elements of psychological support; pedagogical communication is becoming a tool for the emotional stabilization of the child. At the same time, completely new functions are emerging – trauma-informed, coordination, advisory for families of displaced persons – which are no longer an "appendix" to work, but its daily content.

Special attention is paid to the psychological health of teachers: the risks of professional burnout are analyzed, key personal resources are identified – resilience, stress resistance, reflexivity. The author relies on current research to show the scale of the burnout problem and justify why resilience and stress resistance are not individual character traits, but competencies, the formation of which requires a systemic approach. Resources and support mechanisms at different levels are considered: from the institution to the state. The article raises the issue of the readiness of higher education institutions to train a new generation of teachers

capable of working in conditions of uncertainty. The author notes an obvious gap between the reality that a teacher faces from the first day of work and what educational programs offer. The need to update educational programs for the A2 specialty «Preschool Education» with the inclusion of modules on crisis pedagogy, psychological first aid and digital competencies is substantiated. A special role is assigned to pedagogical practice in existing preschool education institutions as a space for real immersion in current challenges.

Keywords: preschool teacher; martial law, transformation of professional functions, trauma-informed approach, resilience, stress resistance, crisis pedagogy, training of future teachers, psychological support.

Постановка проблеми. Повномасштабне збройне вторгнення Російської Федерації проти України 24 лютого 2022 року перевернуло усталений уклад в усіх сферах суспільного життя – і освіта не стала винятком. Заклади дошкільної освіти опинилися перед викликами, до яких ніхто не готувався: одні припинили роботу або перейшли в дистанційний режим, інші несподівано стали прихистком для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), треті намагалися продовжувати роботу попри постійну загрозу. У цьому контексті по-новому постає роль вихователя ЗДО – людини, яка щодня перебуває поруч із дитиною і своїм прикладом та словом формує її ставлення до світу. Відповідно до Державного стандарту дошкільної освіти України (2025) педагог/вихователь є фахівцем, який стимулює процес розвитку дитини. Однак умови воєнного стану вийшли далеко за межі цього визначення. Сьогодні від вихователя очікують значно більшого: він має бути і антикризовим менеджером, і психологічною опорою для дітей, які пережили страх і втрату, і сполучною ланкою між родиною та закладом у час, коли все навколо нестабільно.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика функціонування ЗДО в умовах воєнного стану знайшла відображення в методичних рекомендаціях МОН України та матеріалах наукових конференцій. Втім, більшість публікацій має прикладний, а не аналітичний характер – вони фіксують досвід, але рідко його узагальнюють. Психологічні аспекти педагогічної праці в умовах збройного конфлікту вивчали К. Параскевич, Т. Головатенко, М. Чепіль, С. Качмарчик, Л. Піскунова та інші науковці. Резильєнтність педагогів досліджували Г. Лазос, В. Чернобровкін, О. Морозова. Попри значну кількість напрацювань, питання комплексної трансформації ролей і особистісних ресурсів вихователя ЗДО саме в умовах тривалого воєнного стану залишається недостатньо дослідженим. Окремим малодослідженим аспектом залишається питання того, наскільки заклади вищої освіти (ЗВО) встигають адаптувати підготовку майбутніх вихователів до нових реалій.

Мета статті – дослідити трансформацію професійних функцій та особистісних ресурсів вихователя закладу дошкільної освіти в умовах воєнного стану, а також визначити напрями системної підтримки педагогів та оновлення їхньої фахової підготовки у ЗВО.

Виклад основного матеріалу. З початком повномасштабного вторгнення МОН оперативно видало низку листів, що регулюють організацію освітнього процесу в ЗДО: лист від 06.03.2022 № 1/3371-22 «Про організацію освітнього процесу в умовах військових дій», лист від 29.03.2022 № 1/3737-22 «Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу», лист від 02.04.2022 № 1/3845-22 «Про рекомендації для працівників ЗДО на період дії воєнного стану». Ці документи стали своєрідним орієнтиром у ситуації, коли педагоги нерідко діяли навмання, не маючи жодного досвіду роботи в умовах збройного конфлікту.

Окремо варто виділити Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти». Він визначає трудові функції вихователя та перелік його компетентностей – і деякі з них в умовах кризи набули особливої ваги: здатність організовувати фізично і психологічно безпечне освітнє середовище, готовність швидко реагувати на зміни, гнучкість, адаптивність [1].

Розуміння трансформацій у роботі вихователя неможливе без звернення до самої природи педагогічної діяльності. Педагогічна майстерність – це не просто сума знань і технік, а здатність знаходити оптимальне рішення в конкретній ситуації. У мирний час її формування відбувається поступово – через практику, методичну роботу, саморефлексію. У воєнний час цей процес прискорюється і відбувається «у полі», де педагог щоденно вирішує завдання, для яких немає готових інструкцій. Якщо спробувати описати професіограму вихователя воєнного часу, вона виглядатиме так: до традиційних функцій – розвивальної, виховної, навчальної, охорони здоров'я, організаторської – додаються антикризова, психотерапевтична (у широкому педагогічному сенсі) та координаційна, і всі вони діють одночасно.

Особливе місце у структурі педагогічної діяльності займає спілкування. Педагогічне спілкування виконує інформаційну, регулятивну та афективну функції, і саме остання – здатність передати дитині відчуття безпеки, прийнятності, стабільності – стає ключовою в умовах війни. Спілкування в дошкільній групі завжди поєднує два рівні: функціонально-рольовий (педагог як організатор, носій норм) та особистісно орієнтований (педагог як людина, яка бачить конкретну дитину з її конкретним болем). В умовах воєнного стану ця рівновага зміщується: особистісно орієнтоване спілкування стає не додатком до роботи, а її основою. Дитина, яка пережила евакуацію, втрату звичного дому чи розлуку з батьком, потребує не лекції про правила – їй потрібен живий, теплий, передбачуваний дорослий поруч.

Не менш важливим є стиль педагогічного спілкування. Авторитарний стиль – із жорстким контролем, дистанцією та домінуванням – не просто малоефективний у роботі з дітьми загалом, але й потенційно шкідливий для дітей, які вже переживають надлишок стресу. Демократичний стиль, що базується на партнерстві, визнанні почуттів дитини та побудові спільних правил, відповідає принципам травма-інформованого підходу і саме він має бути основою педагогічної взаємодії у воєнний час. Мовлення педагога при цьому є не просто інструментом передачі змісту, а засобом емоційної регуляції. Тон голосу, темп, вибір слів – усе це дитина зчитує раніше, ніж розуміє зміст сказаного. Вихователь, який говорить спокійно, впевнено і тепло навіть тоді, коли сам відчуває тривогу, формує для дитини відчуття, що «все під контролем» – і це вже є терапевтичною дією.

Поняття «трансформація» у контексті педагогічної діяльності означає якісну зміну характеру, змісту та спрямованості професійних функцій, спричинену зовнішніми кризовими обставинами. Воєнний стан породив кілька таких трансформацій – і кожна з них вимагає від педагога принципово іншого підходу до своєї роботи. Якщо в мирний час функція організації безпечного освітнього середовища реалізовувалася передусім у контексті санітарних норм та профілактики побутового травматизму, то в умовах воєнного стану вона набула зовсім іншого змісту. Вихователь зобов'язаний організовувати освітній процес в укритті відповідно до встановленого порядку дій при сигналі «Повітряна тривога», ідентифікувати та оцінювати ризики, адекватно реагувати на можливі ситуації фізичного або психологічного насильства [1]. Методичні рекомендації МОН 2024 року наголошують, що однією з головних вимог до організації відвідування ЗДО в очному форматі є належне облаштування укриттів відповідно до потреб дітей дошкільного віку.

Робота в укритті – це не просто зміна локації. Вона вимагає від вихователя специфічних педагогічних навичок: підтримання емоційного спокою групи в умовах стресу, проведення занять у незвичних умовах, використання мобільних дидактичних матеріалів. Адже діти зчитують тривогу дорослого миттєво – і якщо педагог сам не здатний зберігати рівновагу, жодні методичні прийоми не допоможуть. У стані війни діти дошкільного віку є найвразливішою категорією населення. Перебуваючи в небезпеці, в тривалому стресовому стані, дитина позбавлена нормальних умов для розвитку та освіти. Саме тому вихователь стає для дитини першим дорослим поза родиною, до якого вона звертається по підтримку і відчуття безпеки.

Особливої актуальності в цьому контексті набуває травма-інформований підхід. Т. Головатенко визначає його як підхід, спрямований на організацію освітнього процесу з урахуванням того, що кожен учасник – і дитина, і педагог –

може нести в собі досвід травми. Його організаційними принципами є: безпечність середовища; довірливі ділові стосунки; взаємоповага; взаємодопомога; співпраця; розширення прав і можливостей учасників освітнього процесу. Науковець наполягає: в умовах, коли повномасштабне вторгнення залишає глибокі психологічні сліди, впровадження травма-інформованого підходу в педагогічну практику є не факультативним, а необхідним компонентом роботи сучасного педагога [2, с. 70]. Вихователь мусить уміти розпізнавати ознаки психологічного стресу в дитини дошкільного віку, застосовувати техніки емоційної регуляції, створювати передбачувану, безпечну та дбайливу атмосферу в групі. За даними Всеукраїнської програми відновлення ментального здоров'я, щонайменше 50% українців потребуватимуть психологічної підтримки, а близько 4 мільйонів дітей зіткнулися з різними формами втрати та вимушеної адаптації. Це означає, що практично кожна дитина в групі вихователя несе якийсь тягар пережитого.

В умовах воєнного стану ЗДО функціонують у трьох форматах: очному, дистанційному та змішаному. Перехід до дистанційного формату виявився найнесподіванішим викликом для більшості педагогів, яких ніхто не готував до онлайн-роботи з дітьми дошкільного віку. Організація такої роботи вимагає від вихователя якісно нових цифрових компетентностей: уміння використовувати платформи онлайн-комунікації, створювати відеоматеріали для дітей дошкільного віку, підтримувати зворотний зв'язок із батьками в режимі реального часу. Проте цифровий формат має свою межу. Виклики дистанційної роботи особливо відчутні в роботі з дітьми раннього та молодшого дошкільного віку, де безпосередній тактильний і емоційний контакт є критично важливим для розвитку. Жоден екран не замінить живого спілкування – і вихователь змушений шукати нестандартні способи підтримки сенсорного, ігрового та соціального розвитку дитини в умовах, де відстань стала нормою.

Окремим викликом стала потреба включення до освітнього процесу дітей із родин внутрішньо переміщених осіб. Відповідно до рекомендацій МОН (2024), такі діти потребують не лише швидкого зарахування до ЗДО, але й підтримки в адаптації до нового місця та інтеграції в приймаючу громаду. Вихователь стає ключовою фігурою цього процесу: від того, наскільки тепло він зустрине нову дитину і наскільки уважно поставиться до її досвіду, залежить, чи відчужене переселенець у новому місці бодай відносно стабільність. На вихователя покладається обов'язок враховувати в освітній роботі інформацію щодо психічного стану дітей ВПО; впроваджувати види діяльності, що сприятимуть емоційній підтримці та налагодженню комунікації; використовувати індивідуальний підхід; залучати дітей до колективної творчої діяльності.

Воєнний стан суттєво трансформував і характер партнерства між ЗДО і родиною. Коли частина батьків перебуває за кордоном, несе службу або просто живе в стані хронічної тривоги, вихователь нерідко стає єдиною стабільною ланкою між дитиною та її оточенням. Методичні рекомендації МОН 2022-2024 років наголошують на необхідності активної консультативної підтримки батьків, що виходить за межі традиційних форм взаємодії. Державний стандарт дошкільної освіти (2025) визначив партнерство вихователя й батьків як одну з ключових цінностей дошкільної освіти, підкресливши, що педагогічний колектив ініціює різні форми участі батьків у педагогічному процесі. В умовах воєнного стану ця взаємодія набуває антикризового виміру: вихователь надає батькам рекомендації щодо збереження психоемоційного здоров'я дітей, інформує про можливості соціальної та психологічної допомоги.

В умовах збройної агресії проти України національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку залишається невід'ємним елементом освітнього процесу в ЗДО. Це не означає нав'язування дітям готових ідеологічних формул – навпаки, йдеться про природне, вікові адекватне формування любові до рідної землі, поваги до тих, хто її захищає, і відчуття приналежності до своєї спільноти. Н. Манжелій та Т. Фазан наголошують, що сучасний фахівець дошкільної освіти сам повинен бути духовно-морально сформованим, аби допомогти дитині, яка постраждала від війни, відновити втрачені ідеали та цінності [10]. Дослідниці підкреслюють: успіх виховної роботи з дітьми, яким потрібна педагогічна підтримка, значною мірою залежить від того, наскільки сам педагог є носієм цих цінностей – адже «виховна сила виливається лише з живого джерела людської особистості».

Розглянуті трансформації мають одну спільну рису: вони відбуваються одночасно і без будь-якого підготовчого часу – а це величезне навантаження на педагога. Розширення та ускладнення функціональних обов'язків вихователя в умовах воєнного стану відбувається на тлі значного психологічного тиску, якого зазнає сам педагог. Аналіз наукових досліджень дозволяє виокремити ключові виклики для психологічного здоров'я вихователів.

Дослідження GoGlobal (2023) свідчить, що 54% освітян помітили у себе ознаки професійного вигорання після початку повномасштабного вторгнення, а 46% педагогів потребують психолого-методичної підтримки [3]. Відповідно до Міжнародної класифікації хвороб (МКХ-11), «вигорання – це синдром, який розглядається як результат хронічного стресу на робочому місці, з яким не вдалося успішно впоратися».

С. Качмарчик і Л. Піскунова зауважують, що оскільки на нинішньому етапі вигорання відбувається внаслідок воєнних дій, ця проблема потребує більш конкретних заходів реагування [4, с. 160–161]. Автори виокремлюють

об'єктивні (перенавантаження, скорочення педагогічних колективів, непередбачуваність ситуації) та суб'єктивні (схильність до перфекціонізму, низька стресостійкість) фактори ризику.

Емпіричне дослідження Т. Ковбасюк виявило, що серед факторів, які впливають на вигорання педагогів в умовах воєнного стану, провідну роль відіграють: збільшення тривалості робочого часу, зростання відповідальності, тривожні ситуації, негативні зміни в особистому житті та постійне відчуття втоми [5, с. 49]. 38% опитаних педагогів мають середній рівень емоційного вигорання – а це означає, що проблема є не поодинокую, а системною.

Відповіддю на цей виклик стала поява спеціалізованих програм психологічної підтримки, розроблених саме для вихователів. Зокрема, А. Косова та О. Краєва у практичному посібнику «Психологічна підтримка життєстійкості вихователів під час війни» (2025) представили апробовану авторську програму, спрямовану на стабілізацію психоемоційного стану педагогів ЗДО. Програма охоплює роботу зі стабілізацією психологічного стану педагогічної спільноти, підтримку ресурсного стану вихователів та формування у них навичок, необхідних для надання психологічної підтримки дітям під час війни [9]. Важливо, що такі програми можуть впроваджуватись як у закладах, так і в межах системи підвищення кваліфікації.

Дослідження психологічного здоров'я українських педагогів під час війни встановило, що 17,6% освітян мають низький рівень психологічного здоров'я, що негативно впливає на їхню професійну діяльність [6]. Показово, що педагоги віком 19–24 роки демонстрували найнижчий рівень психологічного благополуччя, тоді як особи віком 25–39 років виявилися більш стійкими. Це змушує замислитись: чи достатньо готують молодих педагогів до роботи в умовах кризи?

Концепт резильєнтності набуває центрального значення в аналізі особистісних ресурсів педагога. Відповідно до визначення Американської психологічної асоціації (АРА, 2023), резилієнс є процесом і результатом успішної адаптації людини до важких або складних обставин – насамперед через розумову, емоційну та поведінкову гнучкість [7]. Простіше кажучи, це здатність не зламатись, а відновитись – і продовжити. Ключовими психологічними умовами її розвитку є: відновлення відчуття безпеки, екологічне реагування на емоційні проблеми та формування навичок саморегуляції.

М. Шкабаріна та ін. зазначають, що резильєнтність пов'язана зі здатністю психіки відновлюватися після несприятливих умов. Дослідники виокремлюють компоненти еґо-резильєнтності: здатність балансувати між надмірним контролем і його відсутністю; гнучкість у реагуванні на ситуацію; здатність регулювати рівень контролю залежно від обставин. Дослідники визначили три групи факторів резильєнтності вихователів: професійні

5(25)
2026

ISSN 3041-1572 Online

СУСПІЛЬСТВО ТА
НАЦІОНАЛЬНІ
ІНТЕРЕСИ

(відданість справі, адаптивність, рефлексія), соціальні (міжособистісні навички, пошук допомоги) та мотиваційні (оптимізм, самоефективність, реалістичне планування) [3].

Поряд із резильєнтністю дослідники акцентують на значущості стресостійкості як особистісного ресурсу педагога. Це не вроджена якість, а радше набір умінь, які можна і треба розвивати. Систематизація теоретико-методологічних парадигм дослідження стресостійкості свідчить, що вона є складним конструктом, вивчення якого вимагає інтеграції когнітивних, ресурсних та екзистенційних підходів [8, с. 9]. У практичному вимірі стресостійкість вихователя реалізується через набір психотехнологій саморегуляції: техніки зниження тривоги, дихальні практики, техніки заземлення, усвідомленість, стратегії когнітивного переоцінювання. Важливо, що ці інструменти педагог може не лише застосовувати для себе, а й передавати дітям через гру та щоденні ритуали групи.

Державний стандарт дошкільної освіти (2025) підкреслює, що сучасна дошкільна освіта вимагає від педагога розвинених рефлексивних умінь. В умовах воєнного стану рефлексивність набуває додаткового значення: вихователь повинен уміти рефлексувати власний емоційний стан, адаптувати педагогічні стратегії до умов, що постійно змінюються, аналізувати реакції дітей на кризові події. Той, хто не розуміє, що відбувається з ним самим, навряд чи зможе зрозуміти, що відбувається з дитиною. Адаптивні ресурси педагога включають, зокрема, здатність до рефлексивного переосмислення пережитого досвіду та пошуку позитивного сенсу в складних ситуаціях.

Усе вищесказане підводить до важливого висновку: одна людина – навіть найбільш стійка і вмотивована – не може впоратися з такими навантаженнями без системної підтримки. Реалізація трансформованих функцій вихователів ЗДО вимагає підтримки на кількох рівнях. На державному рівні – методичне забезпечення, нормативне регулювання умов праці, фінансування програм психологічної підтримки педагогів. У цьому відношенні важливою є постійна комунікація між практиками, науковцями, засновниками ЗДО та органами державної влади. На рівні закладу – організація психологічного супроводу педагогічного колективу; запровадження груп взаємної підтримки; забезпечення доступу до підвищення кваліфікації онлайн; створення умов для відновлення й профілактики вигорання. На рівні фахової спільноти та закладів вищої освіти – розробка й впровадження програм підвищення кваліфікації, орієнтованих на кризову педагогіку; навчання травма-інформованому підходу; формування навичок саморегуляції та стресостійкості. Саморозвиток і підвищення кваліфікації самі по собі є потужним засобом профілактики вигорання – курси, тренінги, конференції розширюють кругозір, дають відчуття причетності й потреби, підвищують самооцінку та відкривають нові горизонти.

Відповідь, яку дають дослідники про готовність ЗВО, невтішна: система підготовки здебільшого не встигла перебудуватися. Реальні виклики, з якими стикається випускник вже на першому місці роботи, кардинально відрізняються від того, чому його навчали. Програми підготовки вихователів у більшості ЗВО не містять модулів, орієнтованих на кризову педагогіку, психологічну першу допомогу дітям або роботу з травмованими вихованцями. Це означає, що молодий педагог входить у професію непідготовленим до реалій, які стали щоденною нормою. М. Матішак та І. Скоморовська обґрунтовують необхідність цілеспрямованої підготовки майбутніх вихователів до психоемоційної підтримки дітей у трьох взаємопов'язаних напрямках: теоретичному (знання про афективну сферу дошкільника, вплив психотравматичних подій на розвиток), ціннісно-мотиваційному (усвідомлення значущості емоційного здоров'я дітей, готовність до співпраці з батьками та психологами) та практичному (уміння застосовувати техніки психоемоційної підтримки безпосередньо в роботі з дітьми) [11]. Ці аспекти гармонійно можна розкрити у освітніх компонентах «Психологія», «Вікова та педагогічна психологія», «Дошкільна педагогіка», проте це потребує свідомого переорієнтування на контекст воєнного часу.

Разом із тим окремі ЗВО вже почали реагувати на ці виклики. Зокрема, впроваджуються курси з основ психологічної підтримки дітей у кризових ситуаціях, тренінги з розвитку резильєнтності та стресостійкості майбутніх педагогів, практикуми з організації освітнього процесу в нестандартних умовах – у тому числі в укриттях. Ефективна підготовка майбутнього вихователя в умовах воєнного часу передбачає не лише оновлення змісту освітніх компонент, а й зміну самої логіки освітнього процесу у ЗВО: від трансляції знань – до формування здатності діяти в умовах невизначеності. Важливу роль у цьому контексті відіграє і трансформація методів навчання. О. Писарчук, І. Жаркова, Н. Ратушняк та інші дослідники обґрунтовують, що за умов дистанційного навчання особливу увагу слід приділяти практичній складовій підготовки майбутніх вихователів [12]. О. Гевко та Н. Хом'як, своєю чергою, акцентують на значущості педагогічного партнерства у ЗВО під час війни: онлайн-колаборація між викладачами та здобувачами вищої освіти, організація психоемоційної підтримки учасників освітнього процесу та спільне вироблення практичних рішень формують саме ту адаптивну педагогічну спільноту, яка здатна передати здобувачам не лише знання, а й досвід подолання невизначеності [13]. Навчальна та виробнича практики здобувачів вищої освіти у ЗДО, що реально функціонують під час воєнного стану, набувають при цьому ключового значення: саме там формується той досвід, який жодна лекція не здатна замінити.

Таким чином, особливе місце в цій системі підтримки посідають заклади вищої освіти. Їхня роль є подвійною: з одного боку – підготовка нового покоління вихователів, здатних працювати в умовах нестабільності; з іншого – підвищення кваліфікації тих, хто вже працює в ЗДО і щодня стикається з викликами воєнного часу. Оновлення освітніх програм підготовки за спеціальністю А2 «Дошкільна освіта» з включенням освітніх компонент і практикумів із кризової педагогіки, травма-інформованого підходу, цифрових компетентностей та основ психологічної стійкості є не побажанням, а нагальною потребою. Університетська педагогічна практика здобувачів вищої освіти у діючих ЗДО має стати простором реального занурення в ці виклики – щоб майбутній вихователь не потрапив у ситуацію «бойового хрещення» вже після отримання диплому.

Висновки. Воєнний стан спричинив якісну трансформацію всіх ключових функцій вихователя ЗДО: функція безпеки набула антикризового змісту, виховна функція – психотерапевтичного виміру, комунікативна функція стала засобом емоційної стабілізації дитини. Нові функції – антикризова, координаційна, травма-інформована – виникли і закріпились як обов'язкові. Психологічне здоров'я педагогів є критичним ресурсом якості освіти під час війни. Резильєнтність, стресостійкість і рефлексивність – не особисті «бонуси», а системно необхідні компетентності, розвиток яких потребує цілеспрямованої підтримки на всіх рівнях. Система підготовки вихователів у ЗВО потребує невідкладного оновлення: включення модулів із кризової педагогіки, психологічної першої допомоги, травма-інформованого підходу та розвитку цифрових компетентностей є не факультативним, а обов'язковим. Педагогічна практика у діючих ЗДО під час воєнного стану має набути статусу ключового елемента фахової підготовки.

Література

1. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти» : наказ Міністерства розвитку економіки України від 19.10.2021 № 755-21. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/gromadske-obgovorennya/2021/07/01/Proyekt.prof.stand.Vykhov.ZDO.01.07.pdf>
2. Головатенко Т. Ю. Освітлогічний вимір концепту «травма-інформований підхід» у системі професійної підготовки вчителів початкових класів. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 8 (26). С. 65–78. DOI: <https://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/4457/4481>
3. Шкабаріна М., Зданевич Л., Пісоцька Л., Савченко М. Резильєнтність вихователів ЗДО під час війни: теоретико-емпіричний аналіз. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. Вип. 3 (33). С. 972–982. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-3\(33\)-972-982](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-3(33)-972-982)
4. Kachmarchyk S., Piskunova L. Peculiarities of professional and emotional burnout of pedagogical personnel as a result of military actions in Ukraine. *Scientific Journal «Humanitarian Studios: Pedagogy, Psychology, Philosophy»*. 2024. Vol. 15 (1). P. 159–171. DOI: [https://doi.org/10.31548/hspedag15\(1\).2024.159-171](https://doi.org/10.31548/hspedag15(1).2024.159-171)

5. Ковбасюк Т. Психологічні аспекти емоційного вигорання педагогів в умовах сучасних викликів. *Нова педагогічна думка*. 2023. Т. 116, № 4. С. 47–51. DOI: <https://doi.org/10.37026/2520-6427-2023-116-4-47-51>

6. Павлик Н. Дослідження стану психологічного здоров'я українських педагогів під час російсько-української війни. *Психологія і особистість*. 2024. Вип. 1 (25). URL: <https://psychpersonality.pnpu.edu.ua/article/view/345848>

7. American Psychological Association. Resilience. *APA Dictionary of Psychology*. 2023. URL: <https://www.apa.org/topics/resilience>

8. Редькіна Г. Теоретико-методологічні парадигми дослідження стресостійкості особистості в умовах тривалої кризи та війни. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»*. 2026. Вип. 1. С. 142–147. DOI: <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2026-1.20>

9. Косова А. В., Краєва О. А. Психологічна підтримка життєстійкості вихователів під час війни : практичний посібник. 2025. 231 с. URL: http://psychologdcp.in.ua/wp-content/uploads/2025/06/Практичний_посібник_Косова_Краєва_2025.pdf

10. Манжелій Н. М., Фазан Т. П. Підготовка майбутніх вихователів до формування духовно-моральних цінностей у дошкільників в умовах війни. *Педагогічні науки*. 2022. Вип. 80. DOI: <https://doi.org/10.33899/2524-2474.2022.80.278185>

11. Матішак М. М., Скоморовська І. Б. Підготовка майбутніх вихователів ЗДО до психоемоційної підтримки дітей раннього і дошкільного віку. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»*. 2024. Вип. 5. С. 100–105. DOI: <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2024-1.15>

12. Писарчук О. Т., Жаркова І. І., Ратушняк Н. О., Чайка В. М., Янкович О. І. Інновації в професійній підготовці майбутніх вихователів в умовах війни. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 4 (10). С. 642–652. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-4\(10\)-642-652](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-4(10)-642-652)

13. Гевко О. І., Хом'як Н. М. Педагогічне партнерство в умовах війни: інноваційні підходи у професійній підготовці педагогів. *Якість підготовки вихователів закладів дошкільної освіти: виклики сьогодення* : зб. матеріалів. Дрогобич : ДДПУ, 2023. С. 69–73.

References:

1. Profesiynyi standart «Vykhovatel zakladu doshkilnoi osvity» (vid 19 zhovtnia 2021 r. № 755-21) [Professional standard "Educator of a preschool education institution" (dated October 19, 2021, No. 755-21)]. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/gromadske-obgovorennya/2021/07/01/Proyekt.prof.stand.Vykhov.ZDO.01.07.pdf> [in Ukrainian].

2. Holovatenko, T. Yu. (2023). Osvitlohichnyi vymir kontseptu «travma-informovanyi pidkhid» u systemi profesiinoi pidhotovky vchyteliv pochatkovykh klasiv [Educational dimension of the concept «trauma-informed approach» in the system of professional training of elementary school teachers]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky*, № 8 (26), S. 65–78. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-8\(26\)-65-77](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-8(26)-65-77) [in Ukrainian].

3. Shkabaryna, M., Zdanevych, L., Pisotska, L., & Savchenko, M. (2025). Rezylientnist vykhovateliv ZDO pid chas viiny: teoretyko-empyrychnyi analiz. Aktualni pytannia u suchasni nauksi. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-3\(33\)-972-982](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-3(33)-972-982) [in Ukrainian].

4. Kachmarchyk, S., & Piskunova, L. (2024). Peculiarities of professional and emotional burnout of pedagogical personnel as a result of military actions in Ukraine. *Scientific Journal «Humanitarian Studios: Pedagogy, Psychology, Philosophy»*, 15 (1), P. 159–171. [https://doi.org/10.31548/hspedagog15\(1\).2024.159-171](https://doi.org/10.31548/hspedagog15(1).2024.159-171) [in English].

5(25)
2026

ISSN 3041-1572 Online

СУСПІЛЬСТВО ТА
НАЦІОНАЛЬНІ
ІНТЕРЕСИ

5. Kovbasiuk, T. (2023). Psykholohichni aspekty emotsiinoho vyhorannia pedahohiv v umovakh suchasnykh vylykiv [Psychological aspects of emotional burnout of teachers in the conditions of modern challenges]. *Nova pedahohichna dumka*, 116 (4), S. 47–51. <https://doi.org/10.37026/2520-6427-2023-116-4-47-51> [in Ukrainian].

6. Pavlyk, N. (2024). Doslidzhennia stanu psykholohichnoho zdorov'ia ukrainskykh pedahohiv pid chas rosiisko-ukrainskoi viiny. *Psykholohiia i osobystist*. URL: <https://psychpersonality.pnpu.edu.ua/article/view/345848> [in Ukrainian].

7. American Psychological Association (2023). Resilience. *APA Dictionary of Psychology*. URL: <https://www.apa.org/topics/resilience> [in English].

8. Redkina, H. (2026). Teoretyko-metodolohichni paradyhmy doslidzhennia stresostiikosti osobystosti v umovakh tryvaloї kryzy ta viiny. *Naukovyi visnyk Vinnytskoi akademii bezpererвної osvity. Seriiia «Pedahohika. Psykholohiia»*, S. 142–147. <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2026-1.20> [in Ukrainian].

9. Kosova, A. V., & Kraieva, O. A. (2025). Psykholohichna pidtrymka zhyttiostiikosti vykhovateliv pid chas viiny: praktychnyi posibnyk [Psychological support for the resilience of educators during the war: a practical manual]. URL: http://psychologdcp.in.ua/wp-content/uploads/2025/06/Практичний_посібник_Косова_Краєва_2025.pdf [in Ukrainian].

10. Manzhelii, N. M., & Fazan, T. P. (2022). Pidhotovka maibutnykh vykhovateliv do formuvannia dukhovno-moralnykh tsinnosti u doshkilnykiv v umovakh viiny [Preparation of future educators for the formation of spiritual and moral values in preschoolers under war conditions]. *Pedahohichni nauky*, № 80. <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2022.80.278185> [in Ukrainian].

11. Matishak, M. M., & Skomorovskyi, I. B. (2024). Pidhotovka maibutnykh vykhovateliv ZDO do psykhoemotsiinoї pidtrymky ditei rannoho i doshkilnoho viku [Preparation of future preschool teachers for psycho-emotional support of infants and young children]. *Naukovyi visnyk Vinnytskoi akademii bezpererвної osvity. Seriiia «Pedahohika. Psykholohiia»*, № 5. <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2024-1.15> [in Ukrainian].

12. Pysarchuk, O. T., Zharkova, I. I., Ratushniak, N. O., Chaika, V. M., & Yankovych, O. I. (2023). Innovatsii v profesiinii pidhotovtsi maibutnykh vykhovateliv v umovakh viiny [Innovations in the professional training of future educators under war conditions]. *Visnyk nauky ta osvity*, № 4 (10), S. 642–652. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-4\(10\)-642-652](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-4(10)-642-652) [in Ukrainian].

13. Hevko, O. I., & Khomiak, N. M. (2023). Pedahohichne partnerstvo v umovakh viiny: innovatsiini pidkhody u profesiinii pidhotovtsi pedahohiv [Pedagogical partnership under war conditions: innovative approaches in the professional training of teachers]. *Yakist pidhotovky vykhovateliv zakladiv doshkilnoi osvity: vylyky sohoddennia : zbirnyk materialiv*. S. 69–73 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 18.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 04.05.2026